

KELLY, Thomas: A history of public libraries in Great Britain 1845–1975. London, The Library Association, 1977. XIII, 582 p.

A közművelődési könyvtárak története Nagy-Britanniában 1845–1975.

Thomas Kelly nem könnyű feladatra vállalkozott, amikor hozzáfekedett az angol közművelődési könyvtárak történetének megírásához. Ilyen téma feldolgozásába csak olyan szerző vághat bele, aki egyaránt jártos a társadalomtörténetben, a művelődéstörténetben, a tudománytörténetben és nem utolsósorban a könyvtártörténetben. A vállalkozás értékeléséhez még az is hozzátartozik, hogy Kelly nem a téma első krónikása. Több mint félévszázada jelent meg John Minto műve: "A history of the public library movement in Great Britain" (London, 1932. Allen and Unwin) címmel, amely alpműnek számít a témával foglalkozók körében. A recenzensnek még további két művet is meg kell említenie, – ezek egyike: W. A. Munford: "Penny rete: aspects of British public library history, 1850–1950" (London, 1951, Library Association) és a másik: W. J. Murison: "The public library: its origins, purpose and significance" (London, 1955. Harrap). Mindezek ismeretében is elmondhatjuk: Kelly nagy tudományos pontossággal, átfogó történeti szemlélettel megírt műve figyelemre méltó alkotás, amely Minto, Munford és Murison után is új ismeretekkel gazdagítja nemcsak az angol közművelődési könyvtárak történetével foglalkozókat, hanem mindazokat is, akik a könyvtártörténet-írás módszertani kérdéseivel foglalkoznak. A módszertani kérdéseken túl azért is gondolatébresztő Kelly műve, mert rávilágít a közművelődési könyvtárak egyetemes funkcióira.

A szerző művét négy részre bontja. Az első 1845–1886, a második 1887–1918, a harmadik 1919–1939 és végül a negyedik rész 1939–1975 között tárgyalja a közművelődési könyvtárak történetét.

Az előtörténet a múlt század harmincas-negyvenes éveiben kezdődik. Az angol politikát már az ipari burzsoázia szabadkereskedelmi megfontolásai szabják meg. Nagy-Britannia – az azóta is nosztalgiaiával emlegetett "viktoriánus korban" – ipari és gyarmati hatalomként virágkorát éli. Az iparnak szakképzett munkásokra, a gyárosoknak és kereskedőknek újabb és újabb ismeretekre van szükségük, hogy a brit áruk mindenhol piacra találjanak. A gazdagodó birodalomban 1845-ben törvényt hoznak, amely múzeumok létesítését ösztönzi a nagyobb városokban. Hamarosan három városban (Canterbury, Warrington és Salford) olyan múzeumokat alapítanak, amelyekben könyvtár is található. A Múzeumi Törvény után, William Ewart közművelődési könyvtárak alapítását kezdeményezi. A közművelődési könyvtárak létrehozásáról szóló törvényt a Parlament 1850 augusztusá-

ban fogadja el. 1886-ban már 125 közművelődési könyvtár működik, és az olvasók száma is rohamosan növekszik. Ekkor válik a könyvtár feladatává, hogy mindenkinek a mester-ségéhez szükséges könyveket kézbe adja. Mindez már jó könyvtári állományt, hozzáértő könyvtárosokat és a feladatokat tisztán látó vezetőket kíván. A folyamat nyomonkövete-se közben Kelly nehezen összeszedhető résztémákkal ismerteti meg olvasóit. (Így pl. megtudhatjuk, hogy milyen volt a könyvtárak fűtése, világítása, felszerelése stb.) A vég-telenül aprólékos részletek néhol fárasztóan unalmasak. Mégis, Kelly műve egyszerre ele-gánsan nagyvonalú és rigolyásan precíz. Nagyvonalú, mert felvillantja a korabeli Anglia politikai, társadalmi és gazdasági viszonyait, ugyanakkor megtudhatjuk, hogy az első női könyvtárost 1871-ben alkalmazták.

A mi Szabó Ervinünk a népművelés és a könyvtár összekapcsolódó szerepét a gya-korlatias angolszászokról mintázza. Egyik írásában, amely az új budapesti közkönyvtárról álmodik, megállapítja, hogy a könyvtárnak az összes szellemi és művelődési gyönyörűség központjává kell lennie. Arra, hogy milyen mély hatást gyakorolnak az angol public library-k Magyarországon, további példaként említhetjük meg a glasgow-i Mitchell Library állománygyarapítási elveit, amelyről Szabó Ervin így ír: ” . . . A könyvtár alapítólevele azt rendeli, hogy minden tárgyról szóló könyvet gyűjtsön a könyvtár, csak az erkölcsstele-neket nem, de hogy semmi olyan könyvet nem kell erkölcsstelennek tekinteni, amely egy-szerűen ellenkezik mai politikai vagy vallási nézeteinkkel.” Kellytől megtudhatjuk, hogy miként kapcsolódik össze a könyvtár és a népművelés, továbbá azt is, miként teljese-dik ki ez a szerepkör napjainkban.

Az első világháború után új jogi alapokra helyezik a közművelődési könyvtárakat. Működésüket, feladataikat és céljaikat az 1919. évi Közművelődési Könyvtári Törvény határozza meg egészen 1965-ig. A közművelődési könyvtárak feladatainak növekedésébe a tudományos-műszaki haladás jelentős mértékben belejár.

A huszas évek a motorizáció kora Angliában. A városok és a kisebb települések kö-zötti forgalmat már autóbuszjáratok bonyolítják le. Az évtized végére elterjed a rádiózás. A könyvtárak iránti igény növekedését politikai és társadalmi okok is előmozdítják. (Így pl. a szakszervezetek érvényesíteni kívánják tagjaik tanulásra és művelődésre való jogait is.)

Sorra jönnek létre új könyvtárak és szolgáltatásaik egyre szélesebb rétegekre terjed-nek ki. (A könyvtár olvasók utáni ”utánnylását” jól szemlélteti az a szövegközi fénykép /370–371.p./, amely 1920-ban kapta lencsevégre a Perthshire-i könyvtár könyvszállító automobilját.) Angliában a közművelődési könyvtárak feladata a hátrányos helyzetűek, a kórházi betegek és a börtönök foglyainak könyvvel történő ellátása is. Ezekben az intéz-ményekben és a kisebb vidéki településeken a könyvtár jelentősége rendkívüli mértékben megnő. Sok helyen az egyetlen közművelődési intézmény: a könyvtár. A gyermekkönyv-tári tevékenység is ebben az időszakban bontakozik ki, amellyel a szerző – sajnos – rész-letesen nem foglalkozik.

Az 1939 és 1975 közötti időszakot tárgyaló rész már a jelenlegi közművelődési könyvtári és szakirodalmi információs ellátás előtörténete. A második világháború után rohamosan nő a közép- és felsőfokú képzésben részesülők száma. Az oktatási, tanulási igények kielégítése mellett a könyvtáraknak az egyéni kulturális érdeklődés növekedésével

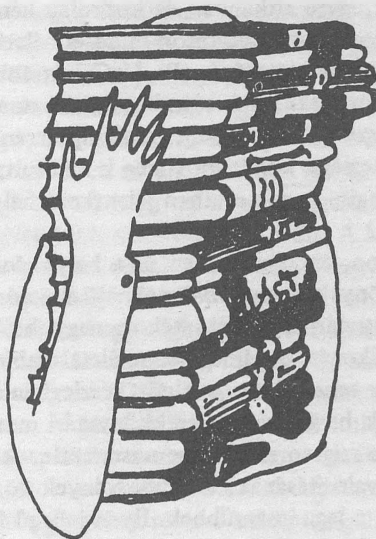
is számolniuk kell. A televíziózás és a tömegesen elterjedő olcsó "paperback" kiadványok, továbbá a tanulásnak egész életen át tartó folyamattá válása régen megfogalmazott alapelvek ismételt rögzítését kívánja meg, – így például " . . . a könyvtári szolgálat nem tekinthető másnak, mint művelődésügyi szolgálatnak" (348.p.). A könyvtárak referenzállományuk jelentős növelésére kényszerülnek. Mindez hatást gyakorol a könyvtárápületek tervezésére is. Az új könyvtárápületeket már úgy építik, hogy megkönnyítsék a hozzáférést a jelentősen megnövelt referenzállományhoz.

Kelly sajnos csak utalásszerűen említi meg, hogy az 1960-as és az 1970-es években a közművelődési könyvtárakban elterjedt az ügyviteltechnikai, illetve a számítástechnikai eszközök alkalmazása.

A tudományos-technikai haladás egyik következménye volt, hogy az 1960-as években felismerték: a könyvtári rendszer továbbfejlesztése országos érdek. Ezt ismerte el az 1964. évi Közművelődési Könyvtári és Múzeumi Törvény. A törvény kimondta, hogy a közművelődési könyvtárak szolgáltatásai, az összlakosságra terjednek ki és az országos könyvtári rendszer tagjaiként működnek.

Thomas Kelly a nagy hagyományú angol közművelődési könyvtárakról szóló mű megírásakor jelentős könyvtártörténeti alkotást hozott létre, megörökítve benne az ebbe a típusba tartozó könyvtárak munkájának minden nehézségeit, de egyben szépségét is. Műve nem okoz majd csalódást azoknak, akik a múlt és a jelen valóságának összefüggéseit keresik és a jövőbemutató törvényszerűségeket kutatják.

RÓNAI TAMÁS

A Biblioteksbladet 1983. 2. számának illusztrációjából